

Waldemar Chrostowski

"Quando il Papa chiede perdono.
Tutti i mea culpa di Giovanni Paolo
II", Luigi Accattoli, Milano 1997 :
[recenzja]

Collectanea Theologica 68/2, 186-189

1998

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Kończąc tę krytyczną recenzję wypada powiedzieć, że autor mimo swojego wieku ciągle pracuje naukowo, co widać z zamieszczonej bibliografii pod jego nazwiskiem. Wypada też podkreślić dużą wiedzę, którą dostrzega się w jego rozważaniach. Należy tylko ogromnie żałować, że w przypadku podjętego w recenzowanej książce tematu posuwa się do zbyt wielu domysłów i życzeń zamiast solidnego studium egzegetyczno-teologicznego tekstów NT o roli kobiet w pierwotnym chrześcijaństwie i we współczesnym Kościele. Szkoda też, że wszędzie tam, gdzie tekst oryginalny mówi tylko o uczniach Jezusa, autor dostrzega także uczennice. Nasuwa się pytanie, czy można w ten sposób uzupełniać tekst natchniony?

ks. Jan Załęski, Warszawa

Luigi ACCATTOLI, *Quando il Papa chiede perdono. Tutti i mea culpa di Giovanni Paolo II*, Arnoldo Mondadori Editore S.p.A., Milano 1997, ss. 208.

W Liście Apostolskim Jana Pawła II *Tertio Millenio adveniente*, ogłoszonym 10 listopada 1994 r. i wyznaczającym kierunki przygotowania Kościoła do obchodów Wielkiego Jubileuszu Roku 2000, czytamy: „Gdy zatem zbliża się ku końcowi drugie tysiąclecie chrześcijaństwa, jest rzeczą słuszną, aby Kościół w sposób bardziej świadomy wziął na siebie ciężar grzechu swoich synów, pamiętając o wszystkich tych sytuacjach z przeszłości, w których oddalili się oni od ducha Chrystusa i od Jego Ewangelii i zamiast dawać świadectwo życia inspirowanego wartościami wiary, ukazali światu przykłady myślenia i działania, będące w istocie źródłem antyświadectwa i zgorzenia” (nr 33). Wśród grzechów „domagających się szczególnego wysiłku pokuty i nawrócenia” Jan Paweł II wymienił na pierwszym miejscu te, które „zaszkodziły jedności, jakiej Bóg pragnął dla swego ludu” (nr 34), a następnie „przyzwolenie — okazywane zwłaszcza w niektórych stuleciach — na stosowanie w obronie prawdy metod nacechowanych nietolerancją, a nawet przemocą” (nr 35). Wraz z oczyszczającym spojrzeniem w bliższą i dalszą przyszłość „chrześcijanie winni stanąć w pokorze przed Panem, aby zastanowić się nad odpowiedzialnością, jaką i oni ponoszą za różne przejawy zła w dzisiejszym świecie” (nr 36).

Dwie sprawy zasługują na szczególne podkreślenie. Zbiorowe, wspólnotowe stawanie oko w oko z historią jest przedsięwzięciem bez precedensu, podobnie jak bezprecedensowe jest przyznawanie się do win albo oficjalne przeproszanie za popełnione dawno wykroczenia i niesprawiedliwości. Po drugie, rachunek sumienia ma prowadzić do oczyszczenia, a przez to sprzyjać głębszemu i pełniejszemu przeżywaniu Wielkiego Jubileuszu w atmosferze radości i wdzięczności wobec Boga. Przecież „radość każdego Jubileuszu — czytamy we wstępie podającym zasady fazy przygotowań, wyznaczonej na lata 1994-1996 — jest w szczególności sposobem radością z odpuszczenia

win, radością nawrócenia” (nr 32). Adresatem aktów skruchy ma być przede wszystkim Bóg. Właśnie to zabezpiecza akty skruchy i przeprosiny przed doraźnym i sztucznym koniunkturalizmem, sprawiając, że stają się szczerze i owocne.

Luigi Accattoli jest dziennikarzem-watykanistą pracującym dla znanego dziennika włoskiego „Corriere della Sera”. W swojej książce, trzeciej od początku lat dziewięćdziesiątych, zebrał teksty, w których Jan Paweł II odnosi się do „ciemnych stron” w dziejach chrześcijaństwa i Kościoła. Postępowanie Ojca Świętego stanowi ważny składnik procesu samooczyszczania się Kościoła, który przybrał na sile wraz z kończącym się stuleciem i tysiącleciem. Wielki Jubileusz Roku 2000 ma przede wszystkim charakter i wymiar chrystologiczny, przesądzający o tym, co specyficznie chrześcijańskie. W jego ramach mieści się obowiązek uświęcania czasu i to we wszystkich jego wymiarach — przeszłości, teraźniejszości i przyszłości. Rachunek sumienia ma na celu przemyślenie przeszłości, z myślą o tym, aby w nowy sposób kształtować przyszłość. Autor zebrał i skomentował 94 wypowiedzi, w których Jan Paweł II odnosi się do rozmaitych bolesnych zjawisk, od wypraw krzyżowych po handel czarnymi niewolnikami. Nie jest to pierwsza tego rodzaju antologia. Istnieje podobna, którą sporządził Nicolino Sarale, zatytułowana *Giovanni Paolo II: non temiamo la verita. Le colpe degli uomini e della Chiesa*, opublikowana w 1995 roku.

Wystąpienia Jana Pawła II miały miejsce w różnych rejonach świata, co wynika z intensywności papieskiego pielgrzymowania. Aczkolwiek podwaliny pod to spojrzenie zostały położone na II Soborze Watykańskim, Accattoli zwraca uwagę na dwie zasadnicze nowości pontyfikatu Papieża z Polski. Jedną stanowi systematyczne podjęcie odpowiedzialności za zachowania i czyny poszczególnych wspólnot katolickich w różnych dziedzinach życia, wymagających skruchy i żalu. Druga to ogłoszona w 1994 r. koncepcja całościowej refleksji Kościoła nad własną przeszłością. W jej ramach zwraca się baczną uwagę zwłaszcza na dwie sprawy, a mianowicie stosunek wobec Żydów i ich religii oraz na Inkwizycję. Pierwsza problematyka została podjęta pod koniec października 1997 r. na watykańskim sympozjum poświęconym korzeniom antyjudajizmu w środowisku chrześcijańskim, drugiej zostało poświęcone podobne kolokwium w 1998 roku. Książkę *Quando il Papa chiede perdono* otrzymali wszyscy uczestnicy watykańskiego kolokwium poświęconego zagadnieniom stosunku wobec Żydów i judaizmu.

Na książkę składają się dwie części, poprzedzone wstępem (s. 7-14). Pierwsza nosi tytuł *Precedensy historyczne i ekumeniczne* (s. 15-71). Znamienne są tytuły składających się na nią dziewięciu rozdziałów: 1. *Niegdyś nikt nie prosił o przebaczenie*, 2. *Pierwsi byli protestanci*, 3. *Roncalli naprawia modlitwy*, 4. *Montini prosi i ofiaruje przebaczenie*, 5. *Sobór podąża śladami papieża*, 6. *Luciani miał plany*, 7. *Przywilej papieża-Polaka*, 8. *Sprzeciw kardynałów*, 9. *Wojtyła samotnie zmierza naprzód*. Nie trzeba dodawać, że takie tytuły wyrażają dziennikarski sposób myślenia, obliczony na sensację i zainteresowanie czytelników. Dotyczy to zwłaszcza trzech ostatnich roz-

działów, sugerujących rozdzwięk między poczynaniami i nauczaniem Jana Pawła II a rzekomo mniej pojednawczą postawą kardynałów. Autor zdawkowo potraktował dytematy zaznaczone w tytułach i ta część jego książki jest najsłabsza. Ma charakter gazetowych felietonów, a nie pogłębionej i opartej na dokumentach refleksji. Widać w niej też nieukrywaną rezerwę, a nawet niechęć do pisarstwa Vittorio M e s s o r i c g o, rozmówcy Jana Pawła II w słynnej książce *Przekroczyć próg nadziei*, którego Accattoli niezbyt pochlebnie nazywa „apologetą”.

Na część drugą (s.75-190) złożyło się 21 rozdziałów, które zostały ułożone w porządku alfabetycznym, wyznaczonym przez pierwsze litery nazw podane w języku włoskim. Warto przytoczyć ich tytuły, bo już to samo zasługuje na uwagę: 1. *Krucjaty*, 2. *Dyktatury*, 3. *Podziały w Kościele*, 4. *Kobiety*, 5. *Żydzi*, 6. *Galileusz*, 7. *Wojna i pokój*, 8. *Wojny religijne*, 9. *Hus, Kalwin i Zwingli*, 10. *Indianie*, 11. *Niesprawiedliwości*, 12. *Inkwizycja*, 13. *Integryzm*, 14. *Islam*, 15. *Luter*, 16. *Mafia*, 17. *Rasizm*, 18. *Rwanda*, 19. *Schizma Wschodnia*, 20. *Dzieje papiestwa*, 21. *Handel czarnymi niewolnikami*. Od strony objętościowej najobszerniejszy, bo liczący 10 stron, jest rozdział na temat Galileusza; po nim plasują się, liczące po około 7 stron, rozdziały na temat podziałów w Kościele, kobiet, Żydów, Rwandy i dziejów papiestwa. Wszystkie pozostałe są jeszcze krótsze. Nie trzeba znać całości nauczania Jana Pawła II, aby wiedzieć, że obszerna problematyka historyczna i teologiczna została potraktowana zbyt zdawkowo.

Papieskie wypowiedzi zamieszczone w części drugiej są opatrzone komentarzami autora. Aczkolwiek zawierają one sporo wartościowych spostrzeżeń i informacji, w wielu miejscach są jednak mocno wybiórcze. Pewne problemy, na przykład dotyczące Żydów i ich religii albo niesprawiedliwości, zostały zaledwie naszkicowane, w przypadku innych, jak dyktatura czy mafia, nie jest jasne, o co autorowi dokładnie chodzi. Chociaż zgromadził on 94 fragmenty, gdyby iść według tego samego albo podobnego klucza, można byłoby zebrać ich co najmniej dziesięć razy więcej. Wiele zależy od myśli przewodniej, powtarzanej w poszczególnych rozdziałach, do której czasami są naginane papieskie wypowiedzi. Książka, szeroko reklamowana w zachodnich środkach przekazu, ma zatem ograniczoną wartość. Czytelnik musi bowiem polegać bardziej na autorze, który dokonał wyboru haseł i cytatów niż na nauczaniu Jana Pawła II i Kościoła katolickiego. Na poziomie dziennikarskim może to być wystarczające, natomiast w żadnym wypadku historycy i teologowie nie powinni poprzestać na lekturze tej książki.

Skrucha i przebaczenie nigdy nie są procesem jednostronnym. Kierowane do Boga liczą na Jego miłosierdzie, zaś kierowane do ludzi liczą na wzajemność z ich strony. Autor nie wspomina o przyjęciu, z jakim spotykały się słowa Jana Pawła II skierowane do innych Kościołów chrześcijańskich i innych wspólnot religijnych. Tymczasem jest to bardzo wymowne w kontekście przygotowań do obchodów Wielkiego Jubileuszu. Paradoks polega na tym, że wypowiedzi papieskie, motywowane względami głęboko religijnymi i duchowymi, bywają przyjmowane i komentowane na grun-

cie czysto politycznym bądź w perspektywie wyłącznie społecznej. Widać to doskonale na przykładzie przyjęcia, z jakim spotkał się opublikowany w marcu 1998 r. watykański dokument na temat Szoah. Reakcje żydowskie można streścić w zdaniu „za mało i za późno”, z którego wynika nie otwarcie i wzajemność, ale wymuszanie skruchy na stronie chrześcijańskiej. O ile takie postępowanie może być — o czym świadczy przykład powojennych Niemiec, gdzie podjęto rozliczenie z przeszłością na rozkaz — skuteczne na gruncie politycznym, o tyle całkowicie zawodzi ono na płaszczyźnie duchowej. Skrucha ma ukazywać i tworzyć prawdziwie nowe nastawienie serca.

Książkę zamykają przypisy (s. 191-204) oraz nota bibliograficzna (s. 205-206). Z przypisów jednoznacznie wynika, że autor poprzestał na poziomie gazetowym, bez wglębienia się w problemy, które porusza. Z kolei nota bibliograficzna nie zostawia wątpliwości, że jego spojrzenie odzwierciedla podejście człowieka „z zewnątrz”. Należy zwrócić uwagę szczególnie na niechęć wobec publikacji V. Messoriego. Znalazła ona wyraz także na gruncie polskim, w recenzji książki *Ciemne strony historii Kościoła*, zamieszczonej w „Tygodniku Powszechnym”. Znamienne, że i u nas istnieją związane z Kościołem lub działające pod jego szyldem środowiska, które potrafią przebaczyć i wytłumaczyć prawie każde zło i niegodziwość w postępowaniu innych, nawet jeżeli chodzi o takie systemy totalitarne, jak komunizm. Natomiast z niezwykle krytycyzmem, a nierzadko sarkazmem, odnoszą się one do dziejów własnego Kościoła, tak jakby nie były to również ich dzieje.

ks. Waldemar Chrostowski, Warszawa

Religie świata o Jezusie. Dossier Jezusa Chrystusa. Dokument Komisji ds. Dialogu Międzyreligijnego Papieskiego Komitetu Obchodów Wielkiego Jubileuszu Roku 2000, przeł. Piotr Pindur, Biblioteka Trzeciego Tysiąclecia, Księgarnia św. Jacka, Katowice 1998, ss. 92.

Zasłużona Księgarnia św. Jacka zapoczątkowała wydawanie bardzo potrzebnej i aktualnej serii, opatrzonej nazwą „Biblioteka Trzeciego Tysiąclecia”. W jej ramach ukazały się dwa tomy „jubileuszowej trylogii”, a mianowicie dwa oficjalne dokumenty Papieskiego Komitetu Obchodów Wielkiego Jubileuszu Roku 2000, *Jezus Chrystus, jedyny Zbawiciel świata, wczoraj, dziś i na wieki* (1997 r.) oraz *Pełna jest ziemia Twojego Ducha, Panie* (1998 r.). Wydane w masowych nakładach przyczyniły się wydatnie do pogłębiania świadomości o doniosłości zbliżającego się Jubileuszu, ukazując fundamenty wiary Kościoła w Jezusa Chrystusa i Ducha Świętego. Ważnym dopełnieniem jest Biuletyn „Trzecie Tysiąclecie”, z interesującymi dokumentami i materiałami, poświęconymi przygotowaniom do Roku 2000.